

**Sprawozdanie z monitoringu przyrodniczego i nadzoru nad działaniami ograniczającymi skutki ekologiczne w związku z zakończeniem odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”
marzec 2023**

W marcu 2023 r. kontynuowany był monitoring przyrodniczy w dolinach rzek Białej i Sztoły oraz wybranych obszarów w zlewni tych rzek. Sprawozdanie obejmuje następujące zagadnienia:

1. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Biała, wraz z dopływającym do niej roznosem Sztolni Bolesławskiej i Ponikowskiej w Laskach, na pograniczu z Dąbrową Górniczą oraz kompleksem stawów między Karną a Laskami;
2. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Sztoły, wraz ze stawami przy Leśnym Dworze;
3. systematyczne monitorowanie tamy bobrowej i powstałego zbiornika w kanale Dąbrówka.

Ponadto prowadzone były bieżące konsultacje i nadzór przyrodniczy nad działaniami podejmowanymi przez ZGH „Bolesław” S.A., mogącymi mieć wpływ na ekosystemy dolin rzecznych Białej i Sztoły.

Marzec 2023 r. charakteryzowały bardzo zmienne warunki pogodowe – w pierwszej dekadzie miesiąca jeszcze zimowe, później nastąpiło wyraźne ocieplenie, ale koniec miesiąca znowu był zimny. Na początku miesiąca część stawów w Leśnym Dworze oraz rozlewiska na terasie Białej były pokryte cienką warstwą lodu. Ciepłe dni w połowie miesiąca sprzyjały rozpoczęciu lęgów płazów na całym monitorowanym obszarze. Migracje płazów do miejsc rozrodu obserwowano już od pierwszej dekady. Generalnie, marzec 2023 r. należy traktować jako korzystny dla ekosystemów monitorowanych dolin rzecznych pod względem warunków hydrometeorologicznych.

Ad. 1.

Dolina rzeki Biała była nadal dobrze nawodniona. Na terasach rzeki, głównie po południowej stronie doliny nadal obecne były liczne rozlewiska i zastoiska wody. Znaczna część z nich zawdzięcza swoje istnienie działalności bobrów, których kilka rodzin zasiedla dolinę od Lasek aż po ujście do Białej Przemszy. Stwarza to korzystne warunki zarówno dla utrzymania się tu turzycowisk i torfowisk, jak i siedlisk różnych gatunków zwierząt, w tym również płazów. Biała była nadal intensywnie zasilana wodami roznosu Sztolni Bolesławskiej i Ponikowskiej oraz krótkich cieków dopływających od południowej krawędzi doliny. Zarówno działalność bobrów, jak i dopływy czystej, chłodnej wody z dopływów przynajmniej częściowo niweluje oddziaływanie zrzutu wód z oczyszczalni ścieków w Olkusz i Laskach.

Podobnie jak w roku ubiegłym w wielu miejscach w dolinie Białej obserwuje się liczne miejsca rozrodu płazów, głównie żaby trawnej i ropuchy szarej. W stawach bobrowych w środkowej części doliny również traszki zwyczajnej. Wśród ważnych miejsc lęgowych żaby trawnej są okolice mostu w Kuźniczce Nowej, gdzie podobnie jak w roku ubiegłym bezpośrednio w korycie rzeki znajduje się duże złożo skrzeku. W tym roku notuje się dużo wyższy stan wody w tym miejscu i spokojniejszy nurt wywołany częściowym piętrzeniem (efekt żerowania bobrów i gromadzenia się masy obgryzionych drobnych gałązek) tuż powyżej mostu. W głębszej części kryta ok. 50 m powyżej mostu swoje gody odbyły ropuchy szarej. W sąsiedztwie tego miejsca dostrzec można pozostałości po żerowaniu drapieżników polujących na płazy.

Roznos Sztolni Ponikowskiej i Bolesławskiej tuż przed ujściem do Białej (lewe) oraz rozlewiska wody na terasie Białej w Reczkowem (prawe), 8.03.2023, fot. A. Tyc

Niewielkie dopływy wody spod południowego zbocza doliny Białej – w Reczkowem (ciek wykorzystywany przez bobry do transportu drewna do koryta Białej, lewe) i w Kuźniczce Nowej (prawe), 8.03.2023, fot. A. Tyc

Kanały bobrowe wśród turzycowisk na terasie Białej w okolicy Reczkowego, 8.03.2023, fot. A. Tyc

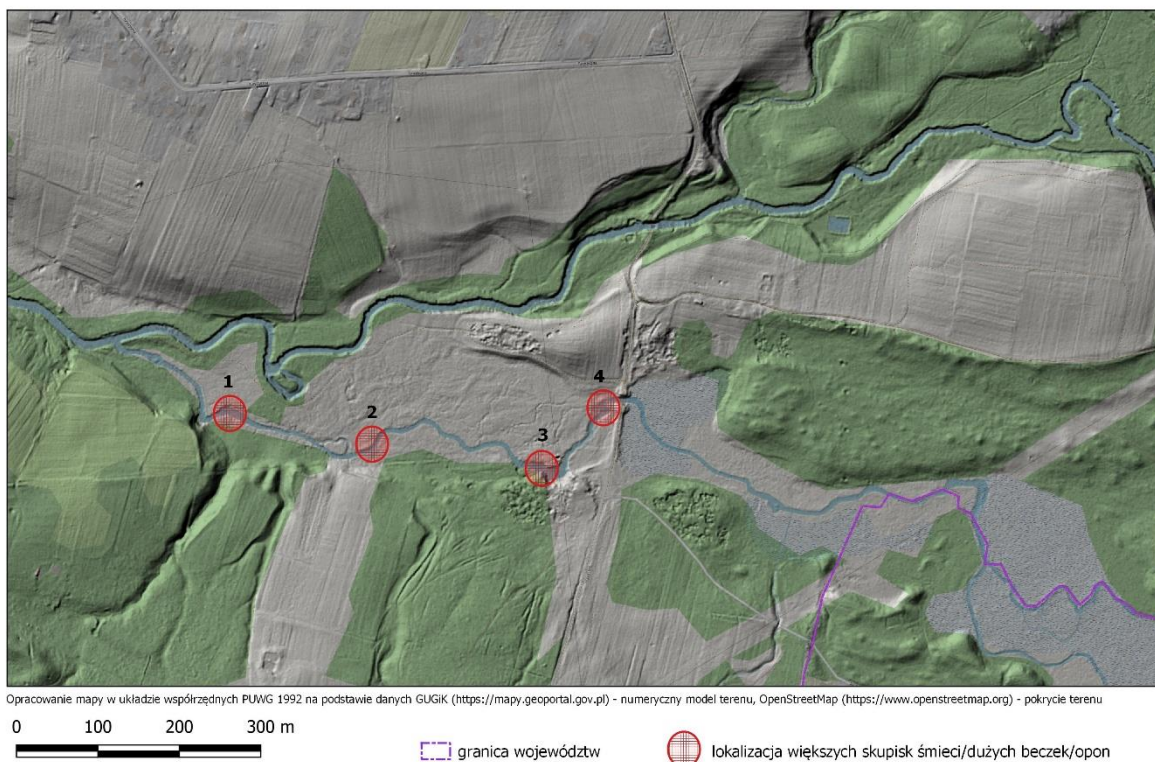
Fragmety koryta Białej w okolicy Reczkowego (ślady żerowania bobrów, lewe) i Kuźniczki Nowej (prawe), 8.03.2023, fot. A. Tyc

Miejsce rozrodu żaby trawnej i złożę jej skrzeku powyżej mostu w Kuźniczce Nowej, 31.03.2023, fot. A. Czyłok

W sprawozdaniu sprzed roku (luty-marzec 2022) informowaliśmy o bardzo dużym stopniu zaśmiecenia doliny Białej, jako efekcie utylizowania w bystrym nurcie wód dołowych płynących kanałem Dąbrówka i w Białej odpadów gospodarczych, śmieci komunalnych, części samochodowych i kości zwierząt pochodzących z uboju. Należy podkreślić, że nie są to odpady i śmieci związane z działalnością górniczą, a do cieków były wyrzucane przez kilkadziesiąt lat przed zaprzestaniem odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”. Z uwagi na dużą siłę spławności w korycie odpady i śmieci zostały rozniesione po całej dolinie. Ponad 10 ton kości zostało uprzątniętych i zutylizowanych na zlecenie ZGH „Bolesław” S.A. już wiosną 2022 r. W marcu 2023 r. ZGH „Bolesław” S.A., w uzgodnieniu z PGW Wody Polskie przeprowadziło czyszczenie koryta rzeki i jej brzegów z odpadów wielkogabarytowych i potencjalnie niebezpiecznych – sprzętu AGD, monitorów telewizyjnych, opon, zbiorników paliwowych pojazdów mechanicznych, itp. Przy okazji w miejscach wydobywania tych odpadów zebrano spore ilości śmieci. Na potrzeby tego działania zostały przez nas wytypowane miejsca zalegania odpadów w dolinie od ujścia kanału Dąbrówka do ujścia Białej do Białej Przemyskiej (załączone mapy z lokalizacją) oraz przeprowadzone zostały wizje terenowe w zaplanowanych miejscach sprzątnięcia. Z uwagi na charakter doliny działania związane z wydobyciem odpadów z koryta i ich wywiezieniem do miejsca utylizacji nie jest sprawą łatwą. Ponadto ilość zalegających w dolinie odpadów jest tak duża, że upływie wiele lat zanim uda się ją z nich w pełni oczyścić. Znaczna część z nich zapewne ulegnie z czasem biodegradacji.

Zakończone działanie miało charakter interwencyjny (usunięcie odpadów mogących stanowić zagrożenie dla środowiska wodnego), zostało przeprowadzone z inicjatywy i przez ZGH „Bolesław” S.A.

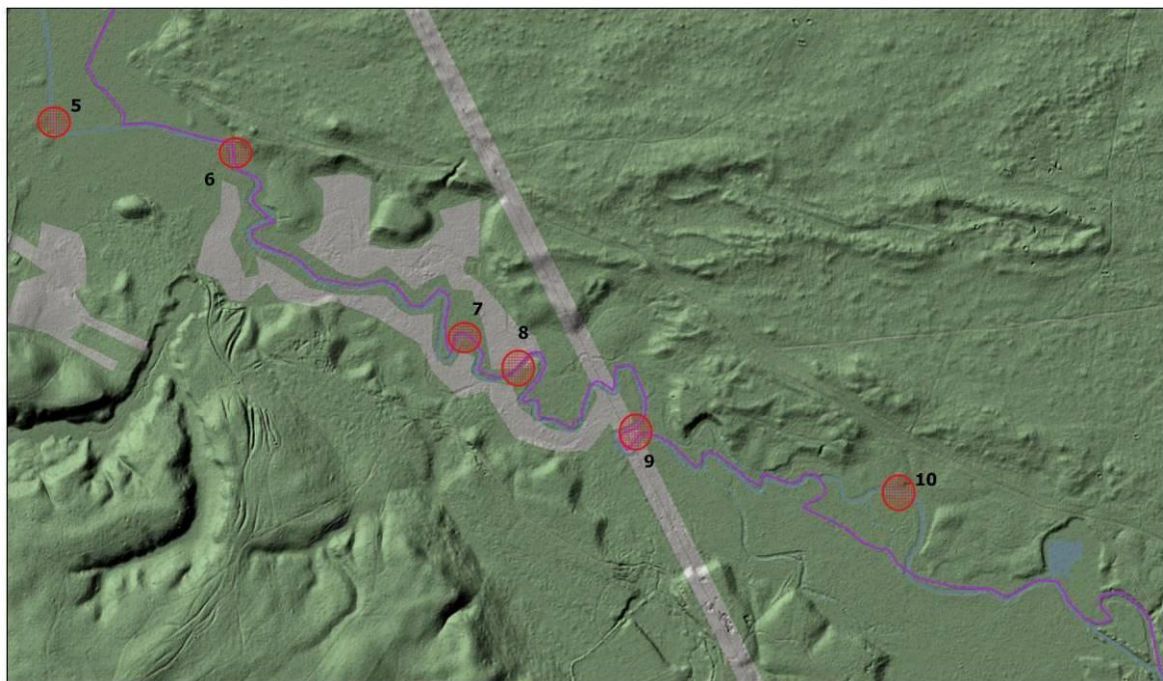
Rozmieszczenie większych skupisk odpadów w dolnym odcinku Białej (poniżej mostu w Kuźniczce Nowej), które zostały objęte sprzątkiem przez ZGH „Bolesław” S.A.

Odpady usunięte z koryta w dolnym odcinku Białej (fot. archiwum ZGH „Bolesław” S.A.)

Odpady i śmieci zebrane w korycie w środkowym odcinku Białej w okolicach dawnego młyna Reczkowe (fot. archiwum ZGH „Bolesław” S.A.)

Opracowanie mapy w układzie współrzędnych PUMG 1992 na podstawie danych GUGIK (<https://mapy.geoportal.gov.pl>) - numeryczny model terenu, OpenStreetMap (<https://www.openstreetmap.org>) - pokrycie terenu

0 100 200 300 m

granica województw

lokalizacja większych skupisk śmieci/dużych beczek/opon

Rozmieszczenie większych skupisk odpadów w środkowym odcinku Białej, które zostały objęte sprzątnięciem przez ZGH „Bolesław” S.A.

Duży telewizor kineskopowy zdeponowany na brzegu w środkowym biegu Białej (punkt nr 5 na mapie) – stan w październiku 2022 (lewe) i po uprzątnięciu w końcu marca 2023 (prawe), fot. A. Tyc

Podobnie jak w poprzednich miesiącach obserwuje się wysoki poziom napełnienia stawów w kompleksie między Laskami i Karną. Od ponad trzech miesięcy utrzymuje się (ponownie) napełnienie pierwszych 2 stawów w Laskach. W obu tych stawach odbywają się lęgi ropuchy szarej i żaby trawnej. W miejscach podobnych jak w roku ubiegłym zalegają złoża skrzeku żaby trawnej. Znaleziono też skrzek w jednym z dołów z utrzymującą się wodą w strefie ponorów zlokalizowanej poniżej stawu nr 1. Stawy od 3 do 8 były z wysokim poziomem wody. Na kilku stanowiskach wędkarze łowią tu ryby. Do stawu nr 8 doptywa woda z południowego obrzeżenia, w tym ciek z wyraźnym nurtem. Na stawie nr 9, wyłączonym z rekreacji wędkarskiej wyraźnie podniósł się poziom wody. W wodzie obserwowano drobne ryby, w tym możliwe do zidentyfikowania wzdręgi. Polują tu na nie czaple siwe. Przy prawym brzegu dostrzec można zabagnienia związane z wysiękami wód.

W zbiorniku z ujęciem wody dla celów p.poż. urządzony przez PGL Lasy Państwowe utrzymuje się niski poziom wody. Jest to dogodne miejsce lęgowe żaby trawnej i ropuchy szarej. W końcu marca obserwowano tu skrzek żaby trawnej i kilkanaście osobników ropuchy szarej. W zbiorniku żerowała para kaczek krzyżówek, które często spotyka się w całym kompleksie stawów oraz w korycie Białej poniżej Lasek. Dawne koryto i niewielki staw powyżej zbiornika p.poż. było suche.

Strefa ponorów poniżej stawu nr 1 w Laskach – ciek i zastoisko wody (lewe) oraz doptyw z odwodnienia miejscowości Laski (prawe), 10.03.2023, fot. A. Tyc

Stan napętnienia stawu nr 3 w stałym punkcie reperowym (lewe), 31.03.2023, fot. A. Czylok oraz żaba trawna w trakcie migrowania do miejsca rozrodu w stawie nr 2 w Laskach (prawe), 10.03.2023, fot. A. Tyc

Złoże skrzeku żaby trawnej w stawie nr 2 w Laskach (lewe) oraz w zbiorniku p.poż. w Karnej, widoczna również ropucha szara (prawe), 31.03.2023, fot. A. Czylok

Ropucha szara przy widocznym złożu skrzeku żaby trawnej (lewe) oraz para krzyżówki (prawe) w zbiorniku p.poż w Karnej, 31.03.2023, fot. A. Czylok

Ad. 2.

Na początku marca przeprowadzony został okresowy przegląd stanu źródłowego odcinka doliny Sztoły. Nie zaobserwowano istotnych zmian w przepływie rzeki i stanie głównego źródła. Nadal niewielkim strumieniem woda dopływa również z bocznej dolinki źródłowej, zasilanej wyżej położonymi źródłami okresowymi. Przepływ jednak był na tyle laminarny, że w szerokiej części przed połączeniem się

z głównym ciekim woda pokryta była cienką warstwą lodu. Długość źródłowego odcinka Sztoły nie zmieniła się zasadniczo w stosunku do tego z poprzedniego sezonu. Niewielka strużka wody dopływa do miejsc oznaczonych przez obserwujących zjawisko wydłużania się przepływu w Sztole w ubiegłym roku.

Rejestrowane pod koniec 2022 r. krótkotrwałe, ale obfite opady śniegu spowodowały w całym regionie wyłamanie wierzchołków lub wręcz powalenie sosen. Dotknęło to również źródłowego odcinka doliny Sztoły, gdzie przewrócone drzewa i połamane wierzchołki przegradzają koryto, utrudniając przejście. W przysiółku Polis postępuje ponadto wygradzanie terenu działki prywatnej. Ogrodzenie dochodzi do samego koryta rzeki.

Główne źródło (lewe) oraz źródłowy fragment Sztoły (prawe), 5.03.2023, fot. A. Tyc

Boczna dolinka z wypływami górnych źródeł Sztoły, 5.03.2023, fot. A. Tyc

Źródłowy odcinek doliny Sztoły przegrodzony powalonymi drzewami i wierzchołkami sosny (lewe) oraz ogrodzenie budowane wokół prywatnej działki w przysiółku Polis dochodzące do koryta rzeki (prawe), 5.03.2023, fot. A. Tyc

Końcowy odcinek przepływu Sztoły pomiędzy Polis i Podpolis (lewe) z zaznaczonymi miejscami zasięgu przepływu 3.05.2022 (środkowe) i 27.11.2022 (prawe), 5.03.2023, fot. A. Tyc

Na miejskim odcinku Sztoły w Bukownie oraz na stawach przy Leśnym Dworze nie obserwowano zmian w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawanego w styczniu i lutym 2023 r. Stawy były maksymalnie wypełnione wodą pochodzącą bezpośrednio z Baby.

Stan napętnienia i zlodzenia głównego stawu przy Leśnym Dworze w Bukownie, 5.03.2023, fot. A. Tyc

Ad. 3.

W marcu 2023 r. kontynuowany był stały monitoring siedliska bobrów na Dąbrówce przy moście w ciągu ul. Bolesławskiej i Laskowskiej. Poziom piętrzenia wody nie zmienia się od jesieni, a woda przepływa swobodnie przez zbudowaną tamę. Woda odpływająca z zalewiska bobrowego jest przejrzysta. Powyżej mostu obserwowane były gody żaby trawnej i ropuchy szarej, w kilku miejscach powyżej tamy złożony jest skrzek żaby trawnej. Obserwuje się niestety nadal nieustanne wyrzucanie śmieci, głównie butelek plastikowych i szklanych, ale i części samochodowych do cieku i ich gromadzenie się w rejonie mostu i samej tamy bobrowej.

Stan zalewiska bobrowego w kanale Dąbrówka na początku marca (lewe), 8.03.2023, fot. A. Tyc oraz ropucha szara w trakcie okresu godowego na tym rozlewisku (prawe), 31.03.2023, fot. A. Czylok

Stan tamy bobrowej w kanale Dąbrówka w końcu marca, z widocznymi licznymi śmieciami gromadzącymi się w zalewisku powyżej piętrzenia, 31.03.2023, fot. A. Czylok

Katowice – Sosnowiec, 14.04.2023

Andrzej Czylok, Andrzej Tyc